

УДК 620.2: 371.015

ПЕРЕДРІЙ О.І., БОНДАРЧУК Г.М.
Луцький національний технічний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК СКЛАДОВА ТОВАРОЗНАВЧОЇ ОЦІНКИ ІГРАШОК

В статті розглянуто основні проблеми та недоліки проведення психолого-педагогічної експертизи якості іграшок в Україні. Внесено пропозиції та рекомендації щодо методики проведення даної експертизи.

Ключові слова: *якість, безпека, психолого-педагогічна цінність, експертиза.*

Передрий О.И., Бондарчук Г.Н. Психолого-педагогическая экспертиза как составная товароведной оценки игрушек. В статье рассмотрены основные проблемы и недостатки проведения психолого-педагогической экспертизы качества игрушек в Украине. Внесены предложения и рекомендации относительно методики проведения данной экспертизы.

Ключевые слова: *качество, безопасность, психолого-педагогическая ценность, экспертиза.*

Peredriy O.I., Bondarchuk G.N. Psycho-pedagogical estimation as part examination of toys. In article major problems and lacks of carrying out of psychological and pedagogical examination of quality of toys in Ukraine are considered. Are made offers and recommendations concerning a procedure of carrying out of the given examination.

Keyword: *quality, security, psychological and pedagogical value, examination.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Український ринок іграшок для дітей тривалий час залишається одним із найдинамічніших та найпривабливіших для інвестицій напрямків бізнесу. На жаль, цей факт має і зворотній бік: споживач зовсім не захищений від контрафактної, неякісної, а іноді й небезпечної продукції. Саме з цієї причини 8 найбільших постачальників об'єднались в Українську асоціацію постачальників іграшок (УАПІ). Головне та найперше завдання Асоціації – об'єднати зусилля українських виробників, імпортерів і дистриб'юторів дитячих іграшок щодо інтеграції українського та міжнародного ринків з питань якості й доступності продуктів, не допускати порушення інтересів споживачів, запобігати реалізації неякісної та контрафактної продукції.

До якості іграшок ставляться особливі вимоги, оскільки даний товар призначений для дітей. Дитячі іграшки входять до Переліку продукції, що

підлягає обов'язковій сертифікації в Україні. Процес виготовлення іграшки, від надходження сировини на виробництво до отримання готового виробу, досить складний і потребує особливого контролю якості на всіх його етапах. У 2013 році в Україні був прийнятий «Технічний регламент безпеки іграшок», який узгоджений з вимогами європейських Директив щодо якості товарів, але враховує вимоги лише до технічного виконання іграшки та її безпеки, без врахування змістової та споживчої цінності [1].

Але не завжди якісна та безпечна іграшка може зацікавити дитину. Наявність на споживчому ринку України іграшок, які позбавлені ігрового змісту, нажаль не рідке явище. У 2008 році в Україні, Росії та інших країнах СНД був розроблений та впроваджений порядок проведення соціально-психолого-педагогічної експертизи, завданням якої є встановлення відповідності зразка іграшки нормативним критеріям оцінки настільних, комп'ютерних та інших ігор, іграшок та ігрових споруд для дітей. Даний вид експертизи здійснює Державна експертна рада при Міністерстві освіти та науки України або уповноважені на цей вид досліджень державні установи, що сформовані при відповідних державних органах.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема оцінювання якості іграшок є надзвичайно важливою, її розгляду присвячено праці багатьох товарознавців [3, 5]. Проте, незважаючи на достатню методичну базу експертних досліджень, в Україні досі не розроблено єдиної системи проведення експертизи іграшок.

У багатьох країнах психолого-педагогічні характеристики іграшки являють собою один з основних показників якості даного виробу. Підтвердженням цього є заснування цілих інститутів, завданням яких є проведення комплексної експертизи якості іграшки як за її фізико-хімічними, санітарно-гігієнічними, технічними характеристиками, так і за психолого-педагогічними показниками. При цьому всі критерії проведення цієї експертизи є однаково важливими. Яскравим прикладом таких інститутів є німецький центр експертизи «Spiel gut», Британська Асоціація Ігор та Хобі (British Toy & Hobby Association або ВТНА), американська асоціація продавців іграшок ASTRA (The American Specialty Toy Retailing Association).

Експертиза іграшок в Німеччині започаткована більше 50 років тому, тоді ж уперше були систематизовані критерії оцінки якості іграшок. Приблизно 15 років тому ці критерії були переосмислені та доповнені. Якщо для вітчизняних центрів експертизи якості іграшок розробка наукової концепції та обґрунтування критеріїв експертизи є ключовим завданням, що визначає вибір і

систематизацію критеріїв, то для німецького центру експертизи визначальним стає практичний підхід до оцінки розвиваючих якостей іграшки та гри з нею. Експерти використовують критерії, розроблені практикуючими педагогами, психологами, соціальними і лікувальними педагогами, лікарями, арт-терапевтами і дизайнерами, фізиками, хіміками і гігієністами. Наприклад, в центрі «Spiel gut» розроблена своєрідна комплексна експертиза якості іграшок, що включає в себе дослідження таких показників:

- визначення вікової приналежності іграшки: виріб не має бути занадто складним для дитини, і в той же час він повинен вимагати певних зусиль, пошуку рішення, не допускати автоматичних дій;

- придатність іграшки для гри, тобто ігровий зміст іграшки: іграшка повинна розвивати фантазію дитини: чим різнобічніші ігрові можливості, тим довше іграшка залишається цікавою;

- іграшка повинна приносити радість дітям: якщо дитина грається з радістю, це забезпечує їй правильний життєвий тонус, психічне і фізичне здоров'я;

- можливість іграшки відображати «зв'язок дитини зі світом»: іграшки повинні бути реалістичними і не спотворювати реальності;

- відкритість і зрозумілість механізму іграшки: конструкція і механізм мають бути простими, якщо іграшка призначена для дітей раннього віку;

- різноманітність ігрової можливості: важлива характеристика іграшки, що забезпечує розгортання гри;

- габарити іграшки;

- матеріал виготовлення і міцність виробу повинні відповідати ігровому призначенню;

- форма і колір іграшки: ці характеристики впливають на ігрову можливість та уявлення дитини про світ;

- безпека для кожного виду іграшки має бути підтверджена відповідно до норм Європейської спільноти : CE, TUV, LMBG, GS, DEKRA, OVE.

Ще раз можна підкреслити, що всі перераховані критерії є рівнозначними і визначальними. Невідповідність іграшки хоч би за одним з них позбавляє її преміювання Знаком «Spiel gut». Ключовим етапом експертизи є тестування в сім'ях або дошкільних установах. У реєстрі організації є значна кількість (близько 200) експериментальних сімей з дітьми від 1 року до 14 років, а також певна кількість дитячих садків. Іграшка проводить від 1,5 до 3 місяців в тестових умовах. Впродовж тривалого часу батьки або педагоги спостерігають за грою дітей і заповнюють запропоновану їм анкету. Після цього іграшку

передають експертам, які незалежно один від одного оцінюють її якості. Протокол випробовувань експертів – це анкета, яка містить більш спеціалізовані питання про розвиваючі якості іграшки, її сильні та слабкі сторони. Оцінки експертів зіставляються між собою, і за допомогою обговорення виноситься висновок про якість іграшки і про можливість її преміювання Знаком «Spiel gut-рекомендоване» або дається обґрунтована відмова і зауваження до виробника [2, 4].

Для проведення психолого-педагогічної експертизи у вітчизняних експертних центрах створюється лише спеціальна комісія із кваліфікованих фахівців-експертів: педагогів, психологів, медичних працівників, художників, дизайнерів, представників підприємства-виробника та торговельних організацій.

Всебічний розвиток дитини поєднує три напрямки: фізичний, когнітивний та соціально-емоційний, тому якісна змістовна іграшка повинна сприяти психічному, розумовому, фізичному чи творчому розвитку дитини при умілому використанні [6, 7]. Критерії оцінки психолого-педагогічного впливу іграшок на здоров'я дитини поділяються на дві основні групи. Перша група – критерії, що визначають вплив іграшки на здоров'я, безпеку та емоційне благополуччя дитини. Згідно з цими критеріями іграшки не повинні: провокувати дитину на агресивні дії; викликати у дитини прояви жорстокості стосовно персонажів гри; провокувати ігрові сюжети, пов'язані з насильством та аморальністю; викликати нездоровий інтерес до сексуальних проблем, що виходять за рамки віку дитини; провокувати дитину на зневажливе або негативне відношення до расових особливостей чи фізичних недоліків інших людей. Наявність в дитячій іграшки хоча б однієї з ознак першої групи критеріїв означає невідповідність вимогам безпеки іграшки в цілому.

Критерії другої групи визначають показники якості іграшок, що спрямовані на забезпечення розвитку дитини, відповідно до цих критеріїв іграшка повинна мати такі характеристики: поліфункціональність – можливість різнобічного використання іграшки відповідно до задуму дитини; можливість застосування в спільній діяльності – іграшка може використовуватись як в колективних видах гри, так і ініціювати спільні дії; дидактична цінність – здатність іграшки виступати засобом навчання дитини; естетична цінність – іграшка повинна бути засобом художньо-естетичного розвитку дитини, формувати хороший смак. Наявність в іграшки хоча б одного критерію другої групи свідчить про її освітню цінність.

Експертиза іграшок має комплексний, багатоетапний характер. Переважно комплексне оцінювання проводиться на основі індивідуальних

оцінок експертів. Для отримання комплексної оцінки використовується 5-балова шкала, що розраховується за формулою (1):

$$IQ = \sum_n (A_k) \times (K_k), \quad (1)$$

де A_k – коефіцієнт індивідуальні оцінки експертів відповідно до критеріїв першої групи;

K_k – коефіцієнт індивідуальні оцінки експертів відповідно до критеріїв другої групи.

Коефіцієнт А може приймати значення від 0 або 1 балу; коефіцієнт К – від 1 до 5 балів (1 – властивість виражена мінімально, 5 – властивість виражена максимально). Отже, значення інтегрального показника IQ може мати значення від 0 до 20. За позитивне значення приймається IQ=4...20 балів.

За допомогою критеріїв визначених спеціалістами-експертами Державної експертної рада при Міністерстві освіти та науки України було проведено психолого-педагогічну експертизу якості м'яконабивних сюжетно-образних іграшок ТМ «Тигрес», призначених для дітей віком від 3 до 5 і старше 5 років.

З асортиментного ряду фабрики було відібрано три досліджуваних зразка. Зразок № 1 – велика м'яконабивна іграшка «Фламінго» (тканина – штучне хутро, наповнювач – силіконове волокно; висота – 110 см, ширина – 29 см, довжина – 38 см; колір – червоний, рожевий, помаранчевий). Зразок № 2 – м'яконабивна іграшка «Равлик-дівчинка» (тканина – штучне хутро, наповнювач – силіконове волокно; висота – 32 см, ширина – 18 см, довжина – 38 см; колір – ніжно-рожевий). Зразок № 3 – велика м'яконабивна іграшка «Жабка-царівна» (тканина – штучне хутро, наповнювач – силіконове волокно; висота – 47 см, ширина – 59 см, довжина – 65 см; колір – яскраво-зелений) [3].

Дані зразки були вибрані не спонтанно, ці іграшки зайняли перші місця у номінації «Найкраща образно-сюжетна іграшка» на щорічному національному конкурсі «Краща іграшка», що відбувався в рамках Міжнародного форуму товарів та послуг для дітей «Baby Expo». Тому доцільним є визначення їх психолого-педагогічної цінності, для встановлення факту об'єктивності оцінки на даному конкурсі. До проведення психолого-педагогічної експертизи іграшок було залучено 5 експертів: спеціалістів фабрики «Тигрес», науковців з кафедри товарознавства Луцького національного технічного університету. Результати експертизи подані в табл. 1.

Таблиця 1

Комплексна оцінка відповідності іграшок психолого-педагогічним показникам

Показник	Балова оцінка														
	Зразок №1					Зразок №2					Зразок №3				
Критерії першої групи															
Відповідність прототипу	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1	1
Безпека виробу	1	1	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1
Емоційне благополуччя	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	0	0	1
Критерії другої групи															
Поліфункціональність	1	2	2	3	4	4	4	5	3	4	2	2	2	3	4
Можливість застосування в спільній діяльності	5	4	4	5	3	3	3	4	4	4	5	5	4	4	2
Дидактична цінність	5	5	4	3	3	5	5	4	3	2	3	4	5	5	5
Естетична цінність	5	5	4	4	5	5	5	5	4	5	3	4	5	5	5

Для визначення коефіцієнта індивідуальної оцінки експертів відповідно до критеріїв першої групи, розрахунки проводились за формулою 2:

$$A_k = \sum(A_i) / k / N, \quad (2)$$

де A_i – загальна сума оцінок експертів;

k – кількість показників якості;

N – кількість експертів.

Отримані результати були наступними A_k (зразок №1) – 0,80; A_k (зразок №2) – 0,60; A_k (зразок №3) – 0,53.

Для визначення коефіцієнта індивідуальної оцінки експертів відповідно до критеріїв другої групи, розрахунки проводились за формулою 3:

$$K_k = \sum (K_i) / N, \quad (3)$$

де K_k – загальна сума оцінок експертів;
 N – кількість експертів.

Для отримання комплексної оцінки, за формулою 1 було проведено розрахунки та отримані такі результати: IQ (зразок №1) = 12,16; IQ (зразок №2) = 9,72; IQ (зразок №3) = 8,16. Результати дослідження показують, що всі подані зразки іграшок мають позитивне значення заданих критеріїв, що свідчить про емоційну безпечність виробів, їх естетичну, дидактичну та освітню цінність, відповідність прототипу.

Однак цей метод експертизи не дозволяє повністю визначити психолого-педагогічну цінність іграшки. Суттєвим недоліком є використання балової оцінки з досить широким діапазоном. Даний метод проведення психолого-педагогічної оцінки іграшок має дещо формальний характер, оскільки проводиться на рівні знань та гіпотез її учасників. Тестування іграшок дітьми в Україні практикується, проте має більш рекламний, а ніж дослідницький характер. Яскравим прикладом є проведення психолого-педагогічної експертизи серед дітей на фабриці м'яконабивної іграшки «Тигрес», у рамках щорічних екскурсій на виробництво. У цій експертизі задіяні діти визначеної вікової категорії, а також психологи, які спостерігають за реакцією дітей на запропоновані зразки іграшок.

Для вирішення проблеми проведення психолого-педагогічної експертизи запропоновано дещо змінити хід дослідження з використанням нових критеріїв оцінки якості (рис. 1).

Критерії оцінки психолого-педагогічного впливу іграшки на дитину першої та другої групи доцільніше буде оцінювати на відповідність чи невідповідність виробу заданому показнику, оскільки йдеться мова про фізичне та психологічне здоров'я дитини, а також її розвиток. До критеріїв другої групи варто додати такий показник як наявність ігрового змісту в іграшці, тобто самостійне використання дитиною даного виробу. Рациональним буде врахування вікового призначення іграшки. Також необхідно звертати увагу на реалістичність форми, кольору та дизайну іграшки.

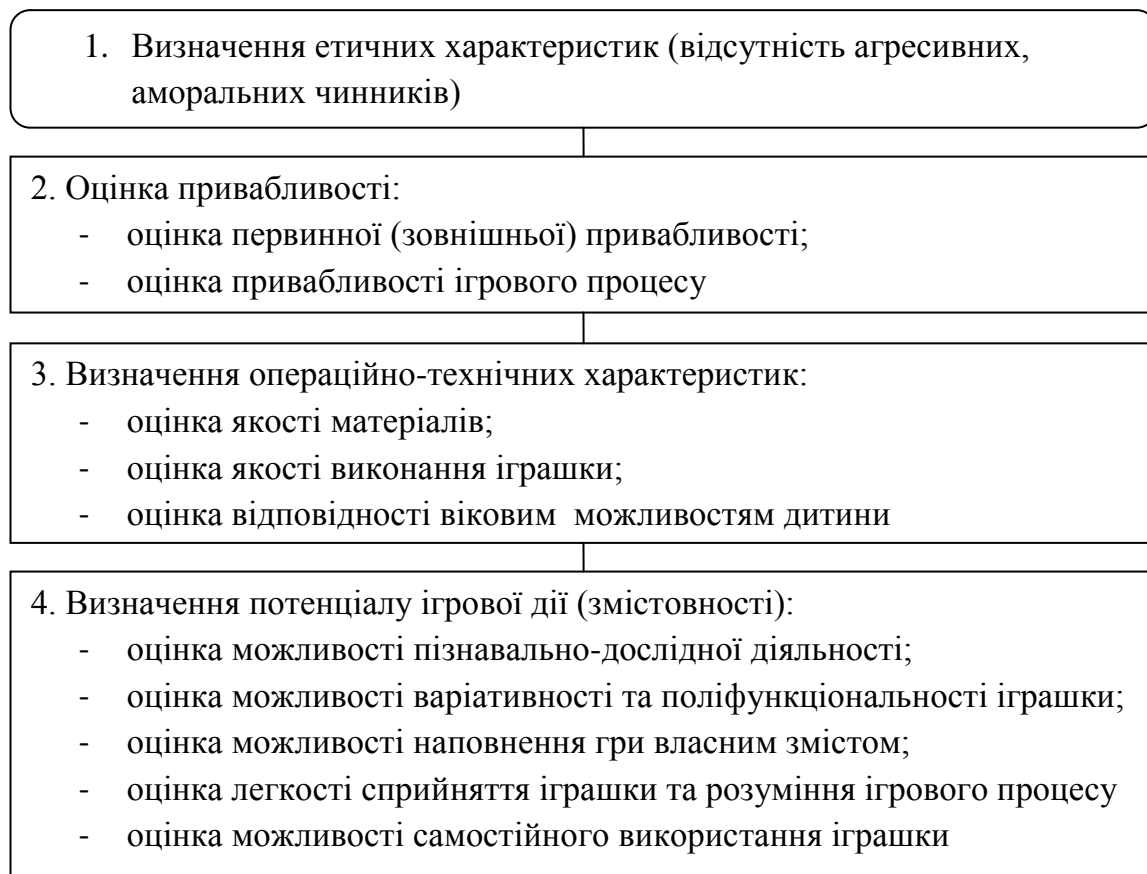

Рис. 1. Схема психолого-педагогічної оцінки змістовності іграшки

Результати цього тестування повинні бути ключовим моментом у проведенні психолого-педагогічної експертизи. Для підтвердження проведення вище згаданих досліджень, варто розробити спеціальне маркування, яке б засвідчувало психолого-педагогічну цінність виробу.

Висновок. Отже, методика проведення психолого-педагогічної експертизи іграшок в Україні має ряд недоліків, які є причиною насиченості споживчого ринку беззмістовними та нецікавими для дитини іграшками. Для того, щоб даний виріб мав культурно-освітню цінність, було запропоновано удосконалити методику проведення експертизи. Практичне використання наведених пропозицій має вирішити проблему психолого-педагогічної якості та безпеки української іграшки.

Література

1. «Технічний регламент безпеки іграшок» затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 515.

2. Смирнова Е.О. Психолого-педагогические основания экспертизы игрушек / [Смирнова Е. О., Салмина Н. Г., Абдулаева Е. А. и др.] // Вопросы психологии. – 2008. – № 1.
3. Фабрика мягкой игрушки «Тигрес» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ef2012.com/fabrika-mjagkoj-igrushki-tigres.html>.
4. Смирнова Е.О. Игрушки детей Европы / Е.О.Смирнова, Е.А. Абдулаева // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». –2010. – №5. – С. 143.
5. Передрій О.І. Методи дослідження безпеки дитячих іграшок / О.І. Передрій // Формування і оцінювання асортименту, властивостей та якості непродовольчих товарів: матеріали І Міжнародна науково-практична конференція, Львів Львівська комерційна академія, 22 листопада 2013 р. [тези, Ч.ІІІ] / М-во освіти та науки, ЛКА. – Львів, в-во ЛКА, 2013. – С.51-52.
6. Передрій О.І. Особливості проведення експертизи якості дитячих іграшок / О.І. Передрій // Товарознавчий вісник ЛНТУ. –2011. – №4.– С. 167.
7. Передрій О.І. Особливості експертизи розвиваючих іграшок / О.І. Передрій // Актуальні проблеми товарознавства, торговельного підприємництва та захисту прав споживачів: міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 13 берез. 2014 р.) : тези доп. / відп. ред. В.А. Осика. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т– С. 43-45.

Стаття поступила в редакцію 18.11.2014 р.